

بررسی رابطه بین چرخه عمر شرکت و اجتناب مالیاتی با رویکرد مقایسه‌ای صنایع

قدرت اله برزگر

استادیار گروه حسابداری، دانشگاه مازندران. (نویسنده مسئول)
ghabarzegar@gmail.com

مرضیه خلیلی

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه مازندران
Marziekhalili1993@gmail.com

چکیده

اجتناب مالیاتی شرکت‌ها یک نوع استراتژی یا راهبرد مالیاتی در جهت کاهش هزینه مالیات بر درآمد شرکت محسوب می‌شود. چرخه عمر شرکت نشان دهنده تکامل یک سازمان است که به مراحل تقسیم می‌شوند. شرکت‌ها با توجه به هر مرحله از چرخه عمر خود چارچوبی را برای ارزیابی، طراحی و توسعه استراتژی‌ها فراهم می‌نمایند. در این پژوهش با نمونه‌ای متشکل از ۶۹۶ مشاهده (سال - شرکت) طی دوره زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۱ به بررسی رابطه بین چرخه عمر و اجتناب مالیاتی با رویکرد مقایسه‌ای صنایع مختلف پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در کل صنایع، مراحل چرخه عمر شرکت با اجتناب مالیاتی رابطه معنادار دارد، بطوریکه مرحله رشد و مرحله افول با اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معنادار و مرحله بلوغ رابطه منفی و معنادار وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج پژوهش رابطه اجتناب مالیاتی با مرحله رشد و بلوغ و افول در خصوص شرکت‌های فعال در صنایع باسطح تکنولوژی مختلف، متفاوت است.

واژگان کلیدی: اجتناب مالیاتی، چرخه عمر شرکت، الگوی جریان نقدی دیکینسون.

مقدمه

طبق تعریف صندوق بین‌المللی پول^۱ (۲۰۰۹) مالیات وجوه اجباری غیرقابل برگشت و غیرجبرانی می‌باشد که دولت برای مقاصد عمومی از اشخاص و تمام موسسات انتفاعی که به نوعی درآمدزایی می‌کنند مطالبه می‌کند. از نگاه دولت و جامعه، مالیات نوعی پرداخت هزینه زندگی اجتماعی است ولی از نگاه شرکت‌ها مالیات هزینه‌ای است که نباید پرداخت کنند، زیرا با پرداخت مالیات نقدینگی بیشتری از شرکت خارج می‌شود و سود و وجوه نقد باقی مانده برای سهامداران که ذینفعان اصلی شرکت هستند کاهش می‌یابد (دیلمی و شکرالهی، ۱۳۹۴). به همین خاطر به طور طبیعی این انگیزه وجود دارد که شرکت‌ها و

^۱ International Monetary Fund (IMF)

به طبع آن سهامدارانشان در تلاش در جهت اجتناب از پرداخت مالیات باشند و از آنجایی که بطور عمده قوانین محدودکننده‌ای در زمینه اجتناب مالیاتی وجود ندارد (خانی، ایمانی و ملایی، ۱۳۹۳) به نظر می‌رسد بسیاری از شرکت‌ها درگیر اجتناب مالیاتی باشند و رفتار اجتناب از پرداخت مالیات شرکت‌ها در دهه‌های گذشته افزایش پیدا کرده باشد. به همین دلیل عوامل تاثیرگذار بر سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. اجتناب مالیاتی سیاست و استراتژی است که می‌تواند مورد استفاده شرکت‌ها قرار بگیرد تا شرکت‌ها به وسیله آن جریان نقدی خروجی شرکت ناشی از هزینه مالیات را کاهش دهند (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۳). به عقیده دیکینسون^۲ (۲۰۱۱) تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های مربوط به جریان‌های وجه نقد (عملیاتی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی) در طول مراحل چرخه عمر متفاوت است. چرخه عمر شرکت‌ها به مراحل تقسیم می‌شوند، شرکت در هر مرحله از چرخه عمر خود، سیاست و خط مشی مشخص الگوی رفتاری، اقتصادی و مالی خاص خودش را دنبال می‌کند (آدیزس^۳، ۱۹۸۹). از طرفی مراحل چرخه عمر شرکت یک عملکرد خطی از سن آن نیست، بلکه یک عملکرد از الگوهای جریان نقدی آن است (دیکینسون، ۲۰۱۱). لذا غیر منطقی نیست که انتظار داشته باشیم در مراحل مختلف چرخه عمر شرکت، سطح اجتناب مالیاتی که رخ می‌دهد، متفاوت باشد (حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون^۴، ۲۰۱۶). به عقیده حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) یکی از عوامل تاثیرگذار بر اجتناب مالیاتی چرخه عمر شرکت است، به عبارتی میزانی که یک مرحله خاص با سطح اجتناب مالیاتی مرتبط است به تفاوت نسبی در منابع هر مرحله و انگیزه و فرصت و مدیریتی و ساختارهای اقتصادی در هر مرحله بستگی دارد. بنابراین با توجه به موارد یاد شده، سوال اصلی که این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ آن است، این است که آیا بین چرخه عمر شرکت و اجتناب مالیاتی ارتباط معناداری وجود دارد یا خیر؟ در صورت وجود رابطه معنادار، نوع رابطه چگونه است؟ این پژوهش با کشف این ارتباط که چرخه عمر شرکت می‌تواند بر اجتناب مالیاتی تاثیر بگذارد و چرخه عمر شرکت تمایل شرکت به درگیری در فعالیت اجتناب مالیاتی را توضیح می‌دهد، به ادبیات حسابداری و مالی کمک می‌کند زیرا، به تبیین یکی دیگر از عوامل تاثیرگذار بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها می‌پردازد و همچنین نتایج مالیاتی شرکت‌ها را بر اساس مرحله چرخه عمری که در آن قرار دارند، تعیین می‌کند.

مبانی نظری و فرضیه‌ها

اجتناب مالیاتی

از دیدگاه نظری اجتناب مالیاتی، تلاش برای کاهش مالیات‌های پرداختی است (هانلون و هیتزمان^۵، ۲۰۱۰). تعریفی که دیوان عدالت اروپا^۶ از اجتناب مالیاتی ارائه کرده است اجتناب مالیاتی را تمهیدات ساختگی با هدف دور زدن قانون مالیات دانسته است. ولی اجتناب مالیاتی یک نوع استراتژی مالیاتی به ظاهر قانونی می‌باشد که قبل از افزایش بدهی مالیاتی شرکت به صورت معوق کردن بدهی مالیاتی یا حذف دائمی یک بدهی مالیاتی، شناسایی درآمد مشمول مالیاتی با نرخ‌های پایین تر و

² Dickinson

³ Adizes

⁴ Hasan, M, Al-Hadi, Taylor, Richardson

⁵ Hanlon and Heitzman

⁶ European Court of Justice

شناسایی پناهگاه‌های مالیاتی شکل می‌گیرد (اگراوال^۷، ۲۰۰۷). هانلون وهیتزمان (۲۰۱۰) در چارچوب نظریه ارزش آفرینی معتقدند که اجتناب مالیاتی سبب افزایش ارزش شرکت می‌شود، زیرا با این اقدام جریان وجوه نقد کمتری بابت هزینه مالیات از شرکت خارج می‌شود و منجر به صرفه جویی مالیاتی و افزایش ثروت سهامداران از سود می‌شود و ارزش شرکت افزایش می‌یابد. اما پاسترناک و ریکو^۸ (۲۰۰۸) اجتناب مالیاتی را در قالب تئوری نمایندگی بررسی کردند و معتقدند اجتناب مالیاتی سبب کاهش ارزش شرکت می‌شود، زیرا اجتناب مالیاتی ماهیت مبهم و آشفته دارد و این باعث می‌شود که مدیران از این فرصت استفاده کنند و به هزینه سهامداران به منافع خودشان دست پیدا کنند و برای محافظت از درآمد در مقابل متصدیان مالیات هدف اصلیشان از اجتناب مالیاتی را مخفی کنند. بر اساس مطالعه اخیر کوستر، شلوین و ونگرین^۹ (۲۰۱۶) که مدیران توانمند به دلیل درک بالایی که از محیط عملکردی شرکت‌ها دارند می‌توانند تصمیمات تجاری را با استراتژی‌های مالیاتی همسو کرده و فرصت‌های برنامه ریزی مالیاتی موثر را شناسایی کنند. اگر اجتناب از پرداخت مالیات را همانند زنجیره‌ای از راهبردهای برنامه ریزی مالیاتی شرکت بپذیریم، تعیین جایگاه هر راهبرد مالیاتی در زنجیره برنامه ریزی مالیاتی شرکت به این بستگی دارد که شرکت در کدام مرحله از چرخه عمر خود قرار دارند زیرا مراحل چرخه عمر شرکت هرچند که جامع نیستند اما می‌توانند چارچوبی را برای ارزیابی، طراحی و توسعه استراتژی‌ها، فراهم نمایند (اعتمادی، انواری و احمدیان، ۱۳۹۳).

دریک^{۱۰} (۲۰۱۵) در همین راستا بیان می‌دارد میزانی که یک مرحله خاص با سطح اجتناب مالیاتی مرتبط است به تفاوت نسبی در منابع هر مرحله از چرخه عمر شرکت و انگیزه و فرصت‌های مدیریتی و ساختارهای اقتصادی در هر مرحله بستگی دارد. یکی از عوامل تاثیرگذار بر اجتناب مالیاتی چرخه عمر شرکت است.

چرخه عمر شرکت

چرخه عمر شرکت بازتاب پویایی یک شرکت است که ناشی از تغییرات در عوامل قابل مشاهده و غیرقابل مشاهده از جمله انتخاب استراتژی‌ها و فشارهای رقابتی است و تصمیمات یک شرکت و سطح تداوم سودآوری آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد (هارمز، رندرز و ورست^{۱۱}، ۲۰۱۶). طبق تئوری چرخه عمر شرکت‌ها دارای مراحل پیشرفت قابل پیش بینی پی درپی از زمان تولد تا نزول می‌باشند و استراتژی‌ها و ساختارها و فعالیت‌هایشان نیز متناظر با مراحل پیشرفت شان است. شرکت‌ها بر اساس چرخه عمر به سه دسته، در حال رشد، شرکت‌های بالغ و شرکت‌های در حال افول تقسیم می‌شوند. هلفات و پتراف^{۱۲} (۲۰۰۳) بر اساس تئوری منابع، محور پویا^{۱۳} بیان کردند منابع و ظرفیت‌ها و ویژگی‌های شرکت در طول زمان تغییر می‌کند و این تغییرات منجر به شکل‌گیری مراحل مختلف چرخه عمر شرکت می‌گردد. ترکیب الگوهای جریان نقد نماینده تخصیص منابع شرکت و نیز ظرفیت‌های عملیاتی شرکت در تعامل با انتخاب‌های استراتژیک در آن شرکت‌ها می‌باشد. پیش بینی در مورد

⁷ Agrawal

⁸ Pasternak and Rico

⁹ Koester, Shevlin and Wangerin

¹⁰ Drake

¹¹ Harmers, Renders and Vorst

¹² Helfat and Peteraf

¹³ dynamic resource- based theory

هریک از الگوهای جریان وجه نقد فعالیت‌های عملیاتی، فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های تامین مالی مبنایی را برای تفکیک مراحل چرخه عمر شرکت‌ها شکل داده است (امیرآزاد، قادری و سلطان‌پور، ۱۳۹۳). به همین خاطر انتظار می‌رود که استراتژی اجتناب از مالیات نیز که مربوط به خروج جریان وجه نقد از شرکت می‌باشد نیز در مراحل مختلف چرخه عمر شرکت روند یکسانی نداشته باشد.

جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی

شرکت‌ها در مرحله ظهور یا معرفی فاقد مشتریان مقرر بوده و از کمبود اطلاعات در مورد درآمدها و هزینه‌های بالقوه رنج می‌برند، که این دو کمبود باهم موجب جریان وجه نقد ناشی از عملیات منفی می‌گردد. در طول افزایش سرمایه‌گذاری و کارایی، حاشیه سود حداکثر می‌شود، که به این معنی است که جریان وجه نقد ناشی از عملیات در طول مراحل رشد و بلوغ مثبت است (برادران حسن زاده و حشمت، ۱۳۹۴). ورنرفلت (۱۹۸۴) اشاره کرد که کاهش نرخ رشد در نهایت منجر به کاهش قیمت‌ها می‌گردد، به طوری که جریان وجه نقد ناشی از عملیات کاهش می‌یابد و منفی می‌شود و شرکت وارد مرحله نزول می‌گردد.

جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری

خوش بینی مدیریتی منجر به ترغیب کردن شرکت‌ها به انجام سرمایه‌گذاری‌های اولیه می‌شود که مانع از ورود رقبا به بازار می‌گردد. در نتیجه جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری برای شرکت‌های در مرحله ظهور و رشد منفی است. یا اینکه شرکت‌های بالغ نسبت به شرکت‌های در حال رشد سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهند ولی آن‌ها همچنان به سرمایه‌گذاری برای حفظ سرمایه ادامه می‌دهند. اگر هزینه‌های حفظ سرمایه در طول زمان افزایش یابد، جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری برای شرکت‌های بالغ منفی می‌شود. منتهی در یک مقدار کم تری نسبت به شرکت‌های در مرحله ظهور و شرکت‌های در مرحله رشد. شرکت‌های در مرحله نزول دارایی‌ها را به منظور بازپرداخت بدهی‌های موجود و پشتیبانی از عملیات شرکت به فروش می‌رسانند، که موجب مثبت شدن جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری می‌گردد (برادران حسن زاده و حشمت، ۱۳۹۴).

جریان وجه نقد ناشی از فعالیت تامین مالی

تئوری سلسه مراتبی پیش بینی می‌کند که شرکت‌ها در مرحله اول به بدهی بانکی و سپس به دنبال آن به عرضه سهام دسترسی دارند. شرکت‌ها در تلاش برای متوازن کردن منافع مالیاتی بدهی‌ها (که همان اثر کاهنده هزینه بهره) در مقابل هزینه پریشانی ناشی از استقراض بیش از حد می‌باشند. شرکت‌ها در مرحله ظهور و رشد برای رشد نیاز به بدهی (استقراض) دارند، اما به محض اینکه اهرمشان را افزایش می‌دهند، آن‌ها در نهایت نیاز به کاهش جریان وجه نقد به منظور تسویه این بدهی‌ها خواهند داشت. با این حال پیش بینی کاهش نقدینگی در آینده منجر به کاهش سرمایه‌گذاری در پروژه‌های با خالص ارزش فعلی مثبت به منظور رشد شرکت می‌گردد. باتمام این احوال، انتظار می‌رود که جریان وجه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری حداقل برای شرکت‌های موجود در مرحله ظهور مثبت باشد زیرا آن‌ها به منظور رشد و توسعه به بدهی

دسترسی دارند. تصمیم گیری‌ها و فعالیت‌های مربوط به جریان‌های وجه نقد (عملیاتی، سرمایه گذاری و تأمین مالی) در طول مراحل چرخه عمر متفاوت است (دیکینسون، ۲۰۱۱). مالیات به عنوان یک جز اصلی از جریان وجه نقد خروجی شرکت می‌باشد، لذا تصمیم گیری‌ها، فعالیت‌ها و راهبردهای مربوط به مالیات مانند اجتناب مالیاتی در طول مراحل چرخه عمر شرکت متفاوت است. همچنین نتایج پژوهش‌های پیشین نشان داد که تفاوت در تصمیم گیری و فعالیت‌های جریان‌های وجه نقد در طول مراحل چرخه عمر بر سطح اجتناب مالیاتی در هر مرحله از شرکت تأثیر می‌گذارد و دریافتند که؛ تصمیم‌های شرکت درباره اجتناب مالیاتی با پویایی چرخه عمر شرکت، ارتباط معناداری دارد. بنابراین تئوری چرخه عمر شرکت که نشان می‌دهد شرکت‌ها در مراحل مختلف از نظر مالی و اقتصادی دارای نمودگرها و رفتارهای خاصی هستند، باید بتواند در توضیح این که چرا بعضی شرکت‌ها از پرداخت مالیات بیشتری اجتناب می‌کنند، کمک کند (حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون، ۲۰۱۶). حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) بیان می‌کنند تفاوت در سطح اجتناب مالیاتی در راستای تفاوت در مبانی اقتصادی و تخصیص و دسترسی به منابع و فرصت‌ها در هر مرحله از چرخه عمر شرکت رخ می‌دهد و تمایل یک شرکت برای مشارکت در اجتناب از پرداخت مالیات با توجه به مرحله‌ی چرخه عمر آن می‌باشد.

بر اساس موارد بالا فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح زیر تدوین شد:

- ۱- بین مرحله رشد و اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار وجود دارد.
  - ۲- بین مرحله بلوغ و اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار وجود دارد.
  - ۳- بین مرحله افول و اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنادار وجود دارد.
- همچنین در دنیای فرامدرن امروزی شرکت‌ها چه از نظر شکل و چه از نظر فرایندها تحت تاثیر تکنولوژی قرار گرفته‌اند و تکنولوژی نقش ملموسی در تحقق اهداف کیفی و عملکردی شرکت‌ها دارد (سریزدی و بورقانی). بنابراین در این پژوهش رابطه بین چرخه عمر و اجتناب مالیاتی در خصوص شرکت‌های فعال در صنایع با تکنولوژی پایین، تکنولوژی بطور متوسط پایین، تکنولوژی بطور متوسط بالا و تکنولوژی برتر مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ در نتیجه برای هر فرضیه چهار حالت وجود دارد.

پیشینه پژوهش

آهارونی و فالک^{۱۴} (۲۰۰۶) در پژوهشی به مقایسه توان توضیحی معیارهای مبتنی بر جریان‌های نقدی و معیارهای مبتنی بر ارقام تعهدی در تبیین ارزش شرکت در مراحل مختلف چرخه عمر پرداختند. آن‌ها دریافتند که به طور کلی، حسابداری مبتنی بر جریان‌های نقدی و هم حسابداری تعهدی، محتوای اطلاعاتی اندکی دارند. اما با توجه به این که شرکت در کدامین یک از مرحله چرخه عمر قرار دارد، قدرت تشریح کنندگی حسابداری تعهدی بیشتر از معیارهای مبتنی بر جریان‌های نقدی است. چن، چنگ و شولین^{۱۵} (۲۰۱۰) به بررسی رابطه بین میزان شفافیت شرکت و اجتناب از پرداخت مالیات با در نظر گرفتن تضاد منافع بین سهامداران و مدیران، پرداختند. این محققان از دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش، به عنوان معیار شفافیت

¹⁴ Aharony and Falk

¹⁵ Chen, Cheng and Shevlin

شرکت و تفاوت سود حسابداری و سود مشمول مالیات به عنوان معیار اجتناب از پرداخت مالیات استفاده کردند. نتایج تحقیقات نشان داد که هر چه میزان اجتناب از پرداخت مالیات بیشتر باشد، میزان ابهام در آن شرکت بیشتر است.

آرامسترانگ و لارکر^{۱۶} (۲۰۱۵) به بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر اجتناب مالیاتی پرداختند. آن‌ها رابطه معناداری بین راهبری شرکت و اجتناب مالیاتی مشاهده نکردند. آن‌ها استدلال کردند که راهبری شرکتی در صدد ایجاد توازن اجتناب مالیاتی است و در شرکت‌هایی که اجتناب مالیاتی خیلی بالاست، گرایش به کاهش آن دارد. در شرکت‌هایی که اجتناب مالیاتی بسیار پایین است، راهبری شرکت در صدد افزایش اجتناب مالیاتی می‌باشد.

اوکونر و برن^{۱۷} (۲۰۱۵) در پژوهشی رابطه بین حاکمیت شرکتی و چرخه عمر ۲۰۵ شرکت از ۲۱ کشور در سطح جهان طی سال ۲۰۱۳ را بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که شرکت‌های بالغ تمایل بیشتری به استقلال در اداره شرکت دارند. همچنین شرکت‌ها در مرحله رشد تمایل بیشتری به پاسخ‌گویی، نظارت و کنترل دارند.

حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) با بررسی ارتباط بین مراحل چرخه عمر شرکت و اجتناب مالیاتی شرکت دریافتند که با در نظر گرفتن مرحله رکود به عنوان معیار، اجتناب مالیاتی با مراحل معرفی و افول چرخه عمر شرکت، ارتباط مثبت و معناداری اما با مراحل رشد و بلوغ چرخه عمر شرکت، ارتباط منفی و معناداری دارد. همچنین یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد؛ که در راستای پیش‌بینی‌های تئوری منابع، محور پویا و براساس مدل دیکینسون (۲۰۱۱) درباره مراحل چرخه عمر شرکت، اجتناب مالیاتی دارای یک الگو شکل U در سراسر مراحل چرخه عمر شرکت است.

حیدرپور، رجب‌دری و خلیفه شریفی (۱۳۹۵) به بررسی رابطه بین چرخه عمر شرکت و خطر سقوط قیمت سهام پرداختند. برای سنجش چرخه عمر شرکت از مدل علامت جریان‌های نقدی دیکینسون استفاده کردند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که پس از کنترل اهرم مالی، اندازه شرکت، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام و بازده حقوق صاحبان سهام بین مراحل رشد و افول و خطر سقوط قیمت سهام رابطه مثبت و معناداری و بین مرحله بلوغ و خطر سقوط قیمت سهام رابطه منفی و معناداری وجود دارد. لذا با توجه به اهمیت استراتژی‌های مختلف در مراحل مختلف چرخه عمر شرکت‌ها لازم است که مدیران برای رسیدن به نتیجه بهتر، برنامه ریزی‌های متناسب با مرحله‌ای از چرخه عمر که در آن قرار دارند را به اجرا درآورند. جباری و نقدی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ساختار سرمایه و چرخه عمر شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آن‌ها شرکت‌ها را به سه مرحله رشد، بلوغ و افول طبقه بندی کردند و سپس پژوهش خود را با استفاده از روش‌های آماری تحلیل همبستگی و رگرسیون چندگانه مورد آزمون قرار دادند. و به این نتیجه رسیدند که رابطه معناداری بین ساختار سرمایه و چرخه عمر شرکت‌ها وجود دارد. بطوری که تئوری سلسه مراتبی، الگوهای مالی شرکت‌های در مرحله رشد و افول را بهتر از شرکت‌های در مرحله بلوغ در بورس اوراق بهادار تهران نشان می‌دهد.

حسینی القار و شعری آناقیز (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان، بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر اجتناب مالیاتی، توانایی مدیران را به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین کننده اجتناب مالیاتی بررسی کردند. آن‌ها برای اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی از دو معیار نرخ موثر مالیات نقدی و تفاوت سود حسابداری و سود مشمول مالیات استفاده کردند. نتایج حاصل از پژوهش آن‌ها نشان داد که توانایی مدیریت، تأثیر مثبت و معناداری بر اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد.

¹⁶ Armstrong and Larcker

¹⁷ O'Connor and Byrne

مهدوی و کنعانی (۱۳۹۶) تاثیر چرخه عمر شرکت بر گزارشگری مالی محافظه کارانه مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن بود که مراحل چرخه عمر شرکت شامل رشد، بلوغ و افول بر محافظه کاری تاثیر دارد و در نتیجه در مراحل مختلف چرخه عمر، وضعیت محافظه کاری شرکتها تغییر می کند به این شکل که میزان محافظه کاری در مرحله افول چرخه عمر از مراحل بلوغ، رشد چرخه عمر بیشتر است همچنین در مرحله بلوغ، محافظه کاری از مرحله رشد بیشتر است.

آزادمنش (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین توان رقابتی و اجتناب مالیاتی و سپس بررسی اثر متقابل این دو متغیر بر بازده سهام شرکت پرداخت. نتایج نشان دهنده ارتباط معنی دار بین اجتناب مالیاتی و توان رقابتی و از سوی دیگر تاثیر معنادار اثر متقابل این دو متغیر بر بازده سهام است.

نقابی (۱۳۹۶) نقش تئوری چرخه عمر شرکت در توضیح اجتناب مالیاتی، با در نظر گرفتن مرحله رکود به عنوان مرحله مبنا و طرح چهار فرضیه با محوریت مراحل ظهور، رشد، بلوغ و افول از چرخه عمر شرکت، مورد بررسی قرار داد. نتایج بررسی ۱۰۶ شرکت در بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ نشان داد که اجتناب مالیاتی را می توان به واسطه مراحل چرخه عمر شرکتها ردیابی نمود، به عبارتی تئوری چرخه عمر شرکتها در توضیح درگیری شرکتها در اجتناب مالیاتی توانمند می باشند. اجتناب مالیاتی در مراحل ظهور و افول بیشتر از مرحله رکود و در مراحل رشد و بلوغ، کمتر از مرحله رکود می باشد.

روش شناسی

روش پژوهش مذکور توصیفی و از نظر شیوه، استدلال قیاسی، استقرایی بوده و از نظر هدف، کاربردی و بر اساس روش جمع آوری داده ها، جزو تحقیقات توصیفی همبستگی مبتنی بر رگرسیون چند متغیره می باشد. همچنین با توجه به اینکه پژوهش حاضر بر اساس یک سری از اطلاعات واقعی شرکتها انجام می شود، در حوزه ی پژوهش های اثباتی و تجربی حسابداری قرار می گیرد. برای آزمون فرضیات از اطلاعات گردآوری شده مبتنی بر اطلاعات واقعی بازار سهام، صورت های مالی و یادداشت های همراه صورت های مالی شرکتها، استفاده شده است و برای تحصیل بخشی از اطلاعات راجع به صورت های مالی، از سایت سازمان بورس استفاده شده است. برای آزمون فرضیه ها از داده های پانل و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. همچنین تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار ایویوز انجام شده است. شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران جامعه آماری پژوهش را تشکیل می دهند. و نمونه پژوهش شامل شرکت هایی که پایان سال مالی آنها پایان اسفندماه باشد. در مجموعه صنایع بانک ها، شرکت های سرمایه گذاری، واسطه گری مالی، هلدینگ ها، لیزینگ ها نباشند. صورت های مالی و یادداشت های توضیحی آنها در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ به طور کامل در دسترس باشد و طی دوره تغییر سال مالی نداده باشند و در بورس اوراق بهادار فعال باشند. و همچنین شرکتها در پایان سال مالی سودآور باشند. با توجه به معیار اجتناب مالیاتی که از تفاوت سود حسابداری و سود مشمول مالیات به دست می آید، شرکت هایی انتخاب شدند که سودآور بودند.

پس از اعمال محدودیت های فوق ۱۱۶ شرکت برای بررسی و آزمون فرضیه های پژوهش، انتخاب شدند.

الگوها

برای بررسی رابطه بین مراحل چرخه عمر شرکت و اجتناب مالیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از مدل رگرسیون زیر استفاده می شود. فرم تابعی مدل پژوهش از پژوهش حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) به قرار زیر می باشد:

$$TAX - AVOID_{it} = f(FLC-DUM_{it}, \text{controls})$$

در مدل فوق متغیر اجتناب مالیاتی تابعی از متغیرهای مستقل و کنترلی است. که متغیر مستقل چرخه عمر شرکت از طریق مدل علامت جریان های نقدی دیکینسون (۲۰۱۱) بدست می آید و نیز متغیرهای کنترلی که در پژوهش های قبلی انجام شده بر اجتناب مالیاتی شرکت تاثیر می گذارند، شامل اندازه شرکت، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام، نگهداشت وجه نقد، توانایی سودآوری، فروش خارجی، سن شرکت، تعداد کارکنان شرکت، سن شرکت و اثرات ثابت سال صنعت است.

فرم تابع رگرسیون مدل پژوهش حاضر به صورت زیر است:

$$TAX - AVOID_{it} = \beta_0 + \beta_1 FLC-DUM_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 MTB_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 CASH_{it} + \beta_6 PROFIT_{it} + \beta_7 FI_{it} + \beta_8 \Delta SALES_{it} + \beta_9 EMP_{it} + \beta_{10} YEARS_{it} + \beta_k IFE + \varepsilon_{it}$$

متغیر وابسته

اجتناب مالیاتی (AVOIDANCE) متغیر وابسته این پژوهش می باشد که از نسبت تفاوت سود حسابداری و سود مشمول مالیات به مجموع دارایی های اول دوره بدست می آید. سود مشمول مالیات نیز از تقسیم هزینه مالیات بر نرخ مالیات قانونی محاسبه می گردد (فخاری و طهماسبی، ۱۳۹۵).

متغیر مستقل

متغیر مستقل این پژوهش چرخه عمر شرکت (FLC-DUM) است. که از شاخص مدل علامت جریان های نقدی دیکینسون برای محاسبه این متغیر استفاده شد. الگوی دیکینسون (۲۰۱۱) منطبق بر الگوی جریان های وجه نقد فعالیت های عملیاتی (CFO)، سرمایه گذاری (CFI) و تأمین مالی (CFF) است.

اگر $CFF > 0$ و $CFI < 0$ ، $CFO < 0$ شرکت در مرحله ظهور

و اگر $CFF > 0$ و $CFI < 0$ ، $CFO > 0$ شرکت در مرحله رشد

و اگر $CFF < 0$ و $CFI < 0$ ، $CFO > 0$ شرکت در مرحله بلوغ

و اگر $CFF \geq 0$ یا $CFF \leq 0$ و $CFI > 0$ ، $CFO < 0$ شرکت در مرحله نزول

و باقی مانده ی سال شرکت ها در مرحله رکود دسته بندی می شوند.

شرکت ها در مرحله ظهور در بورس اوراق بهادار پذیرش نمی شوند و در نتیجه داده های آن ها در دسترس نیست. به همین جهت مراحل ظهور و رشد بصورت یکجا و تحت عنوان مرحله رشد بررسی می شود؛ از سوی دیگر مرحله رکود نیز دارای جریان

نقدی مشخص و روشنی نیست به همین خاطر شرکت‌های مرحله رکود با شرکت‌های مرحله افول تحت عنوان مرحله افول در نظر گرفته و بررسی می‌شوند (حیدرپور، رجب‌داری و خلیفه شریفی، ۱۳۹۵).
اگر شرکت در مرحله رشد باشد عدد ۱ و سایر مراحل صفر در نظر گرفته می‌شود،
و اگر در مرحله بلوغ باشد عدد ۱ و سایر مراحل صفر در نظر گرفته می‌شود،
و اگر در مرحله نزول باشد عدد ۱ و سایر مراحل صفر در نظر گرفته می‌شود.

متغیرهای کنترلی

در این پژوهش به پیروی از حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) از متغیرهای کنترلی به شرح زیر به منظور کنترل تأثیر عوامل شناخته شده و ناشناخته در رابطه بین متغیرهای وابسته و مستقل استفاده شده است. واتس و زیمرمن^{۱۸} (۱۹۸۶) نشان دادند که شرکت‌های بزرگ بیشتر تحت نظارت دولت قرار می‌گیرند و بیشتر در معرض مواجهه با هزینه‌های سیاسی هستند، بنابراین انتظار می‌رود این شرکت‌ها گرایش کمتری به اجتناب مالیاتی داشته باشند. در مقابل فرضیه قدرت سیاسی قرار دارد که توسط سالامون و سیگفريد^{۱۹} (۱۹۷۷) توسعه یافت. مطابق این فرضیه شرکت‌های بزرگ با استفاده از قدرت اقتصادی و لابی‌گری، درصد اثرگذاری بر قوانین هستند و سعی دارند در طرح‌ها و پروژه‌های مالیات‌کاه، سرمایه‌گذاری نمایند (مهرانی و سیدی، ۱۳۹۳). مطابق با پژوهش بشکوه و جهانیده (۱۳۹۳) رابطه منفی بین اجتناب مالیاتی با اهرم مالی شرکت در شرکت‌های کوچک تر و کم تر سود ده در مقایسه با شرکت‌های بزرگ تر و بیشتر سود ده بیشتر است. جدول (۱) متغیرهای کنترلی این پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول (۱): متغیرهای کنترلی پژوهش

متغیرهای کنترلی		
متغیرها	نماد	نحوه محاسبه متغیرها
اندازه شرکت	(SIZE)	لگاریتم طبیعی اندازه شرکت (ارزش بازار شرکت در پایان سال) که از حاصل ضرب تعداد کل سهام در قیمت بازار هر سهم بدست می‌آید (فخاری و محمدی، ۱۳۹۷)
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام	(MTB)	این متغیر از تقسیم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری آن در پایان سال محاسبه می‌شود (آقایی، حسنی و اسدی، ۱۳۹۶)
درجه اهرم مالی	(LEV)	از طریق تقسیم جمع بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها بدست می‌آید (آقایی، حسنی و اسدی، ۱۳۹۶)
نگهداشت وجه نقد	(CASH)	از طریق تقسیم وجه نقد و سرمایه گذاری کوتاه مدت بر دارایی پایان دوره شرکت بدست می‌آید (چن و زولوتوی ^{۲۰} ، ۲۰۱۴).

¹⁸ Watts and Zimmerman

¹⁹ Salamon and Siegried

²⁰ Chen and Zolotoy

توانایی سود آوری شرکت	(PROFIT)	از طریق نسبت سود عملیاتی به دارایی پایان دوره شرکت بدست می آید (حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون، ۲۰۱۶).
فروش خارجی	(FI)	این متغیر از تقسیم سود فروش صادراتی بر دارایی پایان دوره بدست می آید. اگر فروش صادراتی دارد عدد ۱ در غیر این صورت عدد صفر (حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون، ۲۰۱۶).
رشد فروش	(ΔSALES)	از تقسیم تغییرات فروش بر دارایی پایان دوره شرکت بدست می آید (آقایی، حسنی و اسدی، ۱۳۹۶).
تعداد کارکنان شرکت	(EMP)	لگاریتم طبیعی تعداد کارکنان شرکت (حسن منظور و همکاران، ۲۰۱۶).
سن شرکت	(AGE)	از تفاوت سال تأسیس شرکت و سال مورد مطالعه بدست می آید (آقایی، حسنی و اسدی، ۱۳۹۶).

یافته‌ها

از آنجایی که شرکت‌ها تحت تاثیر پیشرفت تکنولوژی می باشند. برای تحلیل بهتر نتایج شرکت‌های مورد بررسی بر اساس طبقه بندی استانداردهای بین المللی تمام رشته فعالیت های اقتصادی (ISIC) به چهار گروه تقسیم بندی شدند. جدول (۲) تعداد و نوع این گروه‌ها را نشان می دهد (مالکی، ۱۳۸۹).

جدول (۲): شرکت‌های مورد بررسی

تعداد	صنایع موجود	نام گروه
۲۸	صنایع رایانه، دارو، ابزار پزشکی، فنی مهندسی، رادیویی و وسایل ارتباطی	گروه ۴: صنایع با فناوری برتر
۲۶	صنایع دستگاه های برقی، ماشین آلات، خودرو و شیمیایی	گروه ۳: صنایع با فناوری به طور متوسط بالا
۴۴	صنایع لاستیک، فلزات اساسی، کانی غیرفلزی، کانی فلزی، محصولات فلزی، فرآورده نفتی، زغال سنگ، سیمان، کاشی و سرامیک و سایر معادن	گروه ۲: صنایع با فناوری به طور متوسط پایین
۱۸	صنایع غذایی به جز قند، قند و شکر، محصولات چوبی، محصولات چرمی، انتشار و چاپ، محصولات کاغذ و منسوجات	گروه ۱: صنایع با فناوری پایین
۱۱۶		جمع

منبع: مالکی (۱۳۸۹)

آمار توصیفی

جدول (۳): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را در چهار گروه از صنعت نشان می‌دهد.

متغیر	نوع صنعت	نماد	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
اجتناب مالیاتی	۱	AVOIDANCE	۰,۰۷۶۲	۰,۰۳۰۰	۰,۷۸۰۰	-۰,۰۷۰۰	۰,۱۴۵۹	۲,۹۸۸۰	۱۱,۹۶۶۶
	۲		۰,۰۹۸۴	۰,۰۵۰۰	۱,۲۱۰۰	-۰,۰۶۰۰	۰,۱۴۵۹	۳,۳۱۴۴	۱۹,۱۳۱۸
	۳		۰,۱۰۰۳	۰,۰۶۰۰	۰,۷۵۰۰	-۰,۰۱۰۰	۰,۱۳۹۶	۲,۷۰۵۷	۱۰,۷۷۹۶
	۴		۰,۱۰۳۷	۰,۰۵۰۰	۰,۷۵۰۰	-۰,۰۶۰۰	۰,۱۴۳۷	۲,۲۲۵۳	۸,۱۴۱۰
	کل صنایع		۰,۰۹۶۷	۰,۰۵۰۰	۱,۲۱۰۰	-۰,۰۷۰۰	۰,۱۴۴۰	۲,۸۵۸۶	۱۳,۵۷۷۹
مرحله رشد	۱	Growth	۰,۷۶۲۹	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۵۰۰۹	۰,۱۴۸۵	۱,۰۲۲۰
	۲		۰,۴۶۹۶	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۵۰۰۰	۰,۱۲۱۴	۱,۰۱۴۷
	۳		۰,۴۱۶۶	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۹۵۴	۰,۳۳۸۰	۱,۱۱۴۲
	۴		۰,۶۸۴۵	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۶۶۰	-۰,۷۹۴۰	۱,۶۳۰۶
	کل صنایع		۰,۵۰۸۶	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۵۰۰۲	-۰,۰۳۴۴	۱,۰۰۱۱
مرحله بلوغ	۱	Mature	۰,۳۴۲۵	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۷۷۶	۰,۶۶۳۳	۱,۴۴۰۰
	۲		۰,۳۴۰۹	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۷۴۹	۰,۶۷۱۲	۱,۴۵۰۵
	۳		۰,۲۸۸۴	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۵۴۵	۰,۹۳۳۸	۱,۸۷۲۰
	۴		۰,۱۳۶۹	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۳۴۴۷	۲,۱۱۲۵	۵,۴۶۲۹
	کل صنایع		۰,۲۸۰۱	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۴۹۴	۰,۹۷۹۰	۱,۹۵۸۴
مرحله افول	۱	Decline	۰,۱۹۹۴	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۳۹۷۶	۱,۵۴۴۰	۳,۳۸۴۲
	۲		۰,۱۸۹۳	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۳۹۲۵	۱,۵۸۵۴	۳,۵۱۳۶
	۳		۰,۲۹۴۸	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۵۷۴	۰,۸۹۹۷	۱,۸۰۹۴
	۴		۰,۱۷۸۵	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۳۸۴۱	۱,۶۷۵۸	۳,۸۱۷۳
	کل صنایع		۰,۲۱۱۲	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۰۸۴	۱,۴۱۵۰	۳,۰۰۲۴
اندازه شرکت	۱	Size	۵,۸۵۹۰	۵,۸۷۳۱	۷,۲۳۴۶	۴,۸۴۱۱	۰,۴۹۲۴	۰,۵۲۹۱	۳,۴۴۵۷
	۲		۶,۴۰۹۱	۶,۲۳۹۵	۸,۱۹۲۰	۴,۹۱۵۴	۰,۷۴۲۵	۰,۶۳۹۵	۲,۸۲۵۳
	۳		۶,۲۱۰۴	۶,۰۷۲۸	۷,۵۶۲۶	۴,۵۱۹۶	۰,۷۳۸۴	۰,۰۲۰۰	۲,۲۸۰۰
	۴		۶,۴۸۶۹	۶,۴۶۲۵	۸,۱۹۱۲	۴,۴۷۷۱	۰,۷۷۴۹	۰,۲۴۸۲	۳,۳۹۴۴
	کل صنایع		۶,۲۹۸۰	۶,۱۸۷۸	۸,۱۹۲۰	۴,۴۷۷۱	۰,۷۴۶۲	۰,۴۷۴۶	۳,۰۵۴۴
نسبت	۱	MTB	۲,۶۰۵۶	۲,۹۶۶۱	۱۲,۸۱۷۱	۱۲۰,۷۷۶	۱۲,۲۵۶۲	-۹,۵۵۲۲	۹۶,۸۹۸۵

			-					ارزش
۱۱,۷۴۰۲	۲,۶۱۰۱	۲,۸۲۲۵	۰,۷۱۳۸	۲۰,۱۴۴۰	۲,۴۴۲۸	۳,۲۸۴۹	۲	بازار به
۹,۴۸۰۸	۲,۱۰۴۳	۱,۷۸۲۶	۰,۴۱۹۹	۱۱,۴۱۷۴	۲,۲۶۰۱	۲,۶۱۴۶	۳	ارزش
۲,۹۲۲۳	۰,۸۳۰۶	۲,۰۷۹۶	۰,۲۹۵۹	۹,۸۱۴۵	۳,۱۲۱۷	۳,۷۴۲۹	۴	دفتری
۴۳۱,۱۲۶	-۱۸,۱۷۲۱	۵,۳۰۱۴	۱۲۰,۷۷۷	۲۰,۱۴۴۰	۲,۵۸۸۹	۳,۱۷۷۷	کل صنایع	حقوق صاحبان سهام
۲,۳۴۶۹	-۰,۳۵۳۲	۰,۲۲۴۵	۰,۱۱۴۳	۰,۹۶۳۳	۰,۶۱۴۹	۰,۶۰۰۸	۱	درجه اهرم مالی
۲,۲۱۶۹	-۰,۲۶۵۴	۰,۱۷۹۵	۰,۰۹۰۱	۰,۸۳۳۸	۰,۵۰۷۳	۰,۴۸۴۶	۲	
۲,۱۳۷۴	-۰,۳۲۴۲	۰,۱۹۰۶	۰,۰۶۵۷	۰,۹۲۱۸	۰,۵۶۶۱	۰,۵۴۱۳	۳	
۲,۱۳۷۴	-۰,۳۲۴۲	۰,۱۹۰۶	۰,۰۶۵۷	۰,۹۲۱۸	۰,۵۶۶۱	۰,۵۴۱۳	۴	
۲,۴۴۲۰	-۰,۲۹۰۱	۰,۲۰۲۲	۰,۰۱۲۷	۰,۹۶۳۳	۰,۵۵۰۰	۰,۵۳۵۶	کل صنایع	
۱۱,۸۲۲۵	۲,۷۷۷۱	۰,۰۷۵۶	۰,۰۰۰۴	۰,۴۵۱۸	۰,۰۲۸۲	۰,۰۵۴۷	۱	نگهداشت وجه نقد
۸,۵۲۵۱	۲,۱۸۱۴	۰,۰۷۸۱	۰,۰۰۰۹	۰,۴۶۰۷	۰,۰۳۸۲	۰,۰۶۸۵	۲	
۸,۷۰۲۲	۲,۲۵۳۴	۰,۱۰۳۱	۰,۰۰۰۶	۰,۶۰۳۰	۰,۰۴۲۲	۰,۰۸۲۷	۳	
۱۱,۴۷۲۲	۲,۸۰۹۰	۰,۰۸۴۵	۰,۰۰۱۴	۰,۵۲۰۸	۰,۰۳۲۳	۰,۰۶۰۳	۴	
۱۰,۲۳۳۴	۲,۴۹۳۲	۰,۰۸۵۸	۰,۰۰۰۴	۰,۶۰۳۰	۰,۰۳۶۹	۰,۰۶۷۶	کل صنایع	
۱۱,۵۵۲۴	۲,۳۴۵۰	۰,۱۰۰۱	-۰,۰۷۰۰	۰,۶۲۰۰	۰,۱۰۰۰	۰,۱۲۶۲	۱	توانایی سودآوری شرکت
۳,۴۴۷۳	۰,۸۶۵۳	۰,۱۱۱۸	۰,۰۱۰۰	۰,۵۶۰۰	۰,۱۷۰۰	۰,۱۸۶۸	۲	
۵,۲۹۱۱	۱,۵۸۶۳	۰,۱۲۴۳	۰,۰۰۰۰	۰,۶۱۰۰	۰,۱۱۰۰	۰,۱۵۱۳	۳	
۲,۲۹۶۹	۰,۲۳۳۲	۰,۱۲۴۷	-۰,۰۳۰۰	۰,۴۹۰۰	۰,۲۱۰۰	۰,۲۲۰۱	۴	
۳,۶۵۸۱	۰,۹۷۴۸	۰,۱۲۰۴	-۰,۰۷۰۰	۰,۶۲۰۰	۰,۱۵۰۰	۰,۱۷۷۵	کل صنایع	
۱,۰۸۹۷	۰,۲۹۹۶	۰,۴۹۶۷	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۴۲۵۹	۱	فروش خارجی
۱,۳۸۲۵	-۰,۶۱۸۵	۰,۴۷۸۵	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۶۴۷۷	۲	
۱,۱۱۴۲	-۰,۳۳۸۰	۰,۴۹۴۵	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۵۸۳۳	۳	
۱,۰۰۹۰	-۰,۰۹۵۳	۰,۵۰۰۹	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۵۲۳۸	۴	
۱,۰۷۷۵	-۰,۲۷۸۵	۰,۴۹۵۵	۰,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۱,۰۰۰۰	۰,۵۶۸۹	کل صنایع	
۳,۷۵۵۹	-۰,۵۴۸۶	۰,۳۷۲۱	-۰,۹۲۵۸	۰,۸۵۹۷	۰,۰۳۶۷	۰,۰۴۴۴	۱	رشد فروش
۲۱,۲۹۹۲	۰,۵۸۳۵	۰,۳۳۸۵	-۲,۰۹۳۰	۲,۵۹۲۹	۰,۰۸۲۴	۰,۰۹۷۴	۲	
۲۳,۲۴۸۲	۳,۳۳۸۳	۰,۴۱۶۹	-۰,۹۵۰۷	۳,۲۲۱۱	۰,۰۷۰۸	۰,۱۴۸۶	۳	
۸,۱۸۱۴	-۱,۴۹۰۵	۰,۱۷۰۵	-۰,۷۲۷۸	۰,۴۶۰۲	۰,۱۰۳۵	۰,۰۹۶۱	۴	
۲۳,۰۵۳۸	۱,۵۵۴۳	۰,۳۳۳۸	-۲,۰۹۳۰	۳,۲۲۱۱	۰,۰۸۲۴	۰,۱۰۰۴	کل صنایع	

۳,۵۹۵۱	-۰,۶۹۲۵	۰,۴۴۸۶	۱,۲۵۵۲	۳,۴۴۷۹	۲,۵۱۳۸	۲,۴۴۵۳	EMP	۱	تعداد کارکنان شرکت
۴,۰۲۱۵	۰,۶۱۱۹	۰,۵۱۵۲	۱,۴۷۷۱	۴,۲۶۶۴	۲,۶۰۹۵	۲,۶۹۵۱		۲	
۳,۱۱۶۶	-۰,۶۶۳۵	۰,۴۸۴۵	۱,۲۷۸۷	۳,۸۰۰۷	۲,۶۷۹۴	۲,۶۴۸۱		۳	
۷,۹۷۸۳	-۱,۱۰۳۵	۰,۴۸۸۰	۱,۰۰۰۰	۴,۶۷۳۵	۲,۵۶۴۰	۲,۵۱۶۶		۴	
۵,۰۰۹۲	-۰,۱۶۲۷	۰,۵۰۰۴	۱,۰۰۰۰	۴,۶۷۳۵	۲,۵۹۰۵	۲,۶۰۲۷		کل صنایع	
۲,۴۸۷۰	-۰,۷۳۷۰	۱۱,۷۶۶۴	۱۱,۰۰۰۰	۵۷,۰۰۰۰	۴۳,۰۰۰۰	۳۹,۳۳۳۳	AGE	۱	سن شرکت
۲,۰۳۷۸	۰,۱۸۰۵	۱۳,۸۱۰۶	۶,۰۰۰۰	۶۱,۰۰۰۰	۳۱,۰۰۰۰	۳۴,۱۳۶۳		۲	
۱,۹۶۰۰	-۰,۲۰۹۹	۱۴,۴۴۷۶	۴,۰۰۰۰	۶۴,۰۰۰۰	۳۶,۵۰۰۰	۳۵,۰۳۸۴		۳	
۱,۶۶۶۳	-۰,۰۱۱۴	۱۵,۱۴۳۲	۷,۰۰۰۰	۶۱,۰۰۰۰	۳۷,۰۰۰۰	۳۵,۰۱۱۹		۴	
۱,۸۹۲۰	-۰,۰۹۲۰	۱۴,۰۷۹	۴,۰۰۰۰	۶۴,۰۰۰۰	۳۷,۰۰۰۰	۳۵,۳۵۶۳		کل صنایع	

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد بیشترین میزان اجتناب مالیاتی در صنایع با فناوری بالا گروه (۴) که بطور میانگین ۰,۱۰۳۷ می‌باشد. کمترین اجتناب مالیاتی در صنایع با فناوری سطح پایین (گروه ۱) مشاهده می‌شود (۰,۰۷۶۲). اجتناب مالیاتی در کلیه مشاهدات ۰,۰۹۶۷ می‌باشد یعنی حدوداً ۹ درصد سال، شرکت اقدام به اجتناب از پرداخت مالیات می‌کنند. نتایج به دست آمده برای چرخه عمر شرکت‌ها (برای ۶۹۶ مشاهده) نشان می‌دهد؛ حدوداً ۵۱ درصد (یعنی ۳۵۴ سال - شرکت) در مرحله رشد، ۲۸ درصد (۱۹۵ سال - شرکت) در مرحله بلوغ و ۲۱ درصد (۱۴۷ سال - شرکت) در مرحله افول قرار دارند. انحراف معیار کم نشان دهنده پراکندگی کم داده‌ها از میانگین و انحراف معیار زیاد نشان دهنده پراکندگی زیاد داده‌ها از میانگین می‌باشد. این معیار نیز برای کلیه متغیرها ارائه شده است. که متغیر نگهداشت وجه نقد (CASH)، با انحراف معیار ۰,۰۷۵۶، در شرکت‌های با صنایع تکنولوژی پایین دارای کمترین پراکندگی از میانگین و متغیر سن (AGE) با انحراف معیار ۱۵,۱۴۳۲ در شرکت‌های با صنایع تکنولوژی برتر دارای بیشترین پراکندگی از میانگین است.

• طبق تحلیل‌های بیشتر روند اجتناب مالیاتی در هر کدام از مراحل چرخه عمر شرکت به شرح زیر می‌باشد (جدول ۴):

* از ۶۹۶ مشاهده ۳۵۴ سال - شرکت در مرحله رشد هستند که حدوداً ۸ درصد (۰,۰۸۴۷) سال - شرکت، اجتناب مالیاتی انجام می‌دادند.

* از ۶۹۶ مشاهده ۱۹۵ سال - شرکت در مرحله بلوغ قرار دارند که حدوداً ۸ درصد (۰,۰۸۳۴) از آن‌ها اقدام به اجتناب مالیاتی می‌کنند.

* همچنین از ۶۹۶ مشاهده، ۱۴۷ سال - شرکت در مرحله افول قرار دارند. که حدوداً ۱۴ درصد (۰,۱۴۳۱) از آن‌ها اقدام به اجتناب از پرداخت مالیات می‌کنند.

جدول (۴): روند اجتناب مالیاتی در مراحل چرخه عمر

متغیر	نماد	تعداد (شرکت-سال)	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل
مرحله رشد	Growth	۳۵۴	۰,۰۸۴۷	۰,۰۴۰۰	۰,۸۸۰۰	-۰,۰۷۰۰
مرحله بلوغ	Mature	۱۹۵	۰,۰۸۳۴	۰,۰۳۰۰	۰,۷۸۰۰	-۰,۰۶۰۰
مرحله افول	Decline	۱۴۷	۰,۱۴۳۱	۰,۰۹۰۰	۱,۲۱۰۰	-۰,۰۳۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون فرضیه‌ها

جدول (۵) نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش براساس کلیه شرکت‌ها و همچنین به تفکیک شرکت‌های فعال در هر گروه صنعتی را نشان می‌دهد. در برآورد یک مدل که داده‌های آن از نوع ترکیبی است ابتدا باید نوع الگوی برآورد مشخص شود. در مورد داده‌های ترکیبی ابتدا آزمون F لیمر به منظور انتخاب شیوه ی تخمین مدل از بین دو ساختار آمیخته و پانلی انجام می‌شود. با توجه به اینکه نتایج آزمون F لیمر و هاسمن کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد پس داده‌های پانلی تایید و روش اثرات ثابت در برآورد مدل استفاده می‌شود. ناهمسانی واریانس در مدل تایید می‌شود لذا باید مدل به روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) برآورد شود. در پژوهش حاضر برای تشخیص خودهمبستگی در نتایج مدل رگرسیونی اگر آماره دوربین، واتسون بین ۱,۵ تا ۲,۵ قرار گیرد نشان می‌دهد که خود همبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد.

نگاره (۵): نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

متغیر	نوع صنعت	آزمون وایت	آزمون F لیمر	آزمون هاسمن	t آماره	سطح معنادار ی	f آماره	R ²	معنادار ی مدل	آماره دوربین واتسون	نوع رابطه
رشد	۱	۱,۸۹ ^۱ ۰,۰۱ ^۲	۲,۵۱ ^۳ ۰,۰۰ ^۴	۶,۵۲ ^۵ ۰,۷۶ ^۶	-۲,۴۹۳۳	۰,۰۱۳۳**	۹,۸۴۲۸	۰,۴۵	۰,۰۰۰۰	۲,۰۲	منفی و معنادار
رشد	۲	۷,۷۳ ۰,۰۰	۷,۷۴ ۰,۰۰	۳۳,۹۸ ۰,۰۰	۰,۴۳۷۷	۰,۶۶۲۰	۱۵,۱۴۵۹	۰,۷۴	۰,۰۰۰۰	۱,۸۰	-
رشد	۳	۸,۴۹ ۰,۰۰	۱۲,۶۶ ۰,۰۰	۲۲,۶۵ ۰,۰۱	۲,۸۰۸۸	۰,۰۰۵۸**	۲۵,۲۲۰۲	۰,۸۴	۰,۰۰۰۰	۱,۷۳	مثبت و معنادار
رشد	۴	۵,۸۵ ۰,۰۰	۶,۱۷ ۰,۰۰	۲۳,۸۳ ۰,۰۰	۰,۴۶۷۶	۰,۶۴۰۸	۳۱,۷۳۳۷	۰,۸۷	۰,۰۰۰۰	۲,۲۱	-
رشد	کل صنایع	۸,۱۰ ۰,۰۰	۸,۵۶ ۰,۰۰	۳۹,۳۶ ۰,۰۰	۲,۰۲۴۵	۰,۰۴۳۴**	۲۰,۰۶۴۹	۰,۷۷	۰,۰۰۰۰	۱,۸۶	مثبت و معنادار
بلوغ	۱	۱,۸۶ ۰,۰۱	۲,۷۴ ۰,۰۰	۸,۱۵ ۰,۶۱	-۰,۷۱۳۱	۰,۴۷۷۵	۹,۶۳۴۴	۰,۴۴	۰,۰۰۰۰	۱,۹۷	-
بلوغ	۲	۹,۶۴ ۰,۰۰	۷,۷۲ ۰,۰۰	۳۷,۰۴ ۰,۰۰	-۲,۱۹۲۲	۰,۰۳۹۵**	۱۵,۲۸۲۷	۰,۷۴	۰,۰۰۰۰	۱,۸۳	منفی و معنادار

بلوغ	۳	۱۱,۵۴ ۰,۰۱	۱۲,۵۲ ۰,۰۱	۸,۴۶ ۰,۴۸	-۲,۲۵۹۷	۰,۰۰۰۰	۰,۴۹	۱۶,۴۷۴۱	۰,۰۰۰۰	۱,۵۲	منفی و معنادار
بلوغ	۴	۵,۵۱ ۰,۰۰	۶,۲۱ ۰,۰۰	۲۴,۳۱ ۰,۰۰	-۱,۷۸۹۹	۰,۰۰۰۰	۰,۸۶	۳۱,۱۱۶۴	۰,۰۰۰۰	۲,۱۵	-
بلوغ	کل صنایع	۸,۲۷ ۰,۰۰	۸,۶۵ ۰,۰۰	۳۸,۷۴ ۰,۰۰	-۴,۵۵۴۸	۰,۰۰۰۰	۰,۷۷	۲۰,۲۶۹۱	۰,۰۰۰۰	۱,۸۷	منفی و معنادار
افول	۱	۱,۶۵ ۰,۰۴	۲,۸۵ ۰,۰۰	۷,۴۵ ۰,۶۸	۲,۶۶۵۸	۰,۰۰۰۰	۰,۴۶	۱۰,۳۶۱۱	۰,۰۰۰۰	۱,۹۷	مثبت و معنادار
افول	۲	۱۰,۱۸ ۰,۰۰	۷,۷۸ ۰,۰۰	۳۸,۱۷ ۰,۰۰	۴,۲۵۹۸	۰,۰۰۰۰	۰,۷۵	۱۶,۰۰۲۱	۰,۰۰۰۰	۱,۸۶	مثبت و معنادار
افول	۳	۹,۱۳ ۰,۰۰	۱۱,۴۸ ۰,۰۰	۲۳,۵۲ ۰,۰۰	۱,۴۰۲۳	۰,۰۰۰۰	۰,۸۲	۲۱,۴۵۰۴	۰,۰۰۰۰	۱,۷۲	-
افول	۴	۵,۹۶ ۰,۰۰	۶,۲۸ ۰,۰۰	۲۴,۶۲ ۰,۰۰	۱,۸۷۱۴	۰,۰۰۰۰	۰,۸۵	۲۸,۴۷۸۱	۰,۰۰۰۰	۲,۲۰	-
افول	کل صنایع	۹,۰۳ ۰,۰۰	۸,۴۳ ۰,۰۰	۳۹,۹۰ ۰,۰۰	۴,۳۰۷۷	۰,۰۰۰۰	۰,۷۷	۲۰,۳۱۱ ۷	۰,۰۰۰۰	۱,۹۰	مثبت و معنادار
<p>۱- آزمون ناهمسانی واریانس آزمون وایت ۲- سطح معناداری آزمون وایت ۳- آماره f آزمون F لیمر ۴- سطح معناداری آزمون F لیمر ۵- آماره خی دو آزمون هاسمن ۶- سطح معناداری آزمون هاسمن</p>						<p>***تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح معناداری ۰/۹۵</p>					

جدول (۵) نشان می‌دهد که نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها در چهار سطح صنایع تعریف شده متفاوت است. همچنین در حالت کلی (کلیه صنایع) اجتناب مالیاتی با مرحله رشد و مرحله افول چرخه عمر شرکت ارتباط مثبت و معنادار و با مرحله بلوغ چرخه عمر شرکت رابطه معنی و معنادار دارد لذا هر سه فرضیه تایید می‌شود. به عبارتی چرخه عمر شرکت بر میزان اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تاثیرگذار است. در تفسیر نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش همانگونه که در جدول (۵) نشان می‌دهد بین اجتناب مالیاتی و مرحله رشد چرخه عمر شرکت ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. مثبت و معنادار بودن ضریب مرحله رشد بدین معناست که شرکت‌ها در مرحله رشد انگیزه و تمایل به اجتناب از پرداخت مالیات دارند. این نتیجه می‌تواند به خاطر بالا بردن توان رقابتی شرکت‌ها در مرحله رشد باشد، چرا که بین اجتناب مالیاتی و توان رقابتی شرکت‌ها رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد (آزادمنش، ۱۳۹۶). به عبارتی چون شرکت‌ها در مرحله رشد از توان رقابتی بالایی برخوردارند، بنابراین انگیزه بیشتری به اجتناب از پرداخت مالیات دارند. نتیجه حاصل از فرضیه اول از لحاظ معناداری با پژوهش حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) مطابقت دارد. اما از جهت نوع رابطه با نتیجه پژوهش حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) و نقابی (۱۳۹۶) سازگار نمی‌باشد. به عقیده‌ی آن‌ها، شرکت در مرحله رشد در حال توسعه و پیشرفت است و مدیریت

درک بهتری از محیط شرکتی پیدا می‌کند. همچنین منابع بیشتری مانند سرمایه در گردش و دارایی نامشهود در اختیار مدیریت قرار می‌گیرد. بنابراین فرصت‌های بیشتری برای برنامه ریزی و استراتژی‌های اجتناب مالیاتی ایجاد می‌شود. با این حال در مرحله رشد با گسترش بازارهای جدید و افزایش خطوط تولید، نگرانی مدیریت مربوط به عواقب شهرت بیشتر می‌شود. آن‌ها بیشتر در معرض دید احزاب سیاسی از جمله مقامات مالیاتی قرار می‌گیرند. به عبارتی هزینه سیاسی آن‌ها افزایش می‌یابد. این نگرانی به نوبه خود سبب می‌شود تا انگیزه آن‌ها برای شرکت کردن در فعالیت‌های برنامه ریزی مالیاتی و اجتناب مالیاتی سرکوب شود. نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد بین اجتناب مالیاتی و مرحله بلوغ چرخه عمر شرکت ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. نتیجه پژوهش حاضر با نتیجه حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) و نقابی (۱۳۹۶) مطابقت دارد. یک شرکت در مرحله بلوغ با کاهش رشد فروش، درآمد پایدارتر و کاهش نوسانات جریان نقد رو به رو می‌شود که سبب می‌شود ریسک مربوط به درآمد فعلی و آینده و جریان‌های نقدی کاهش یابد. در نتیجه رغبت مدیران برای اجرای استراتژی‌های اجتناب مالیاتی کاهش می‌یابد. همچنین در مرحله بلوغ مدیریت تمرکز بیشتری بر تصمیمات اصلی عملیاتی شرکت نسبت به استراتژی‌های اجتناب مالیاتی دارد. نتایج مربوط به آزمون فرضیه سوم پژوهش نشان می‌دهد بین اجتناب مالیاتی و مرحله افول چرخه عمر شرکت ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. در این مرحله شرکت سطح نقدینگی پایین و نوسانات جریان نقد زیادی دارند و دچار تنگنا بحران مالی است. بنابراین برای رهایی از این اوضاع حتی به دنبال پروژه‌های خطرناک مانند استراتژی‌های مالی و مالیاتی تهاجمی می‌گردد. به عبارتی در این مرحله شرکت بطور فعالانه در برنامه ریزی مالیاتی مشغول است و اقدام به اجتناب مالیاتی می‌کند. این یافته با نتیجه پژوهش حسن منظور، الهادی، تیلور و ریچاردسون (۲۰۱۶) و نقابی (۱۳۹۶) مطابقت دارد به عقیده آن‌ها اجتناب مالیاتی در مرحله ظهور و افول بیشتر از مرحله رکود و اجتناب مالیاتی در مراحل رشد و بلوغ کمتر از مرحله رکود است. همچنین این یافته با نتیجه پژوهش کای و لیو^{۲۱} (۲۰۰۹) که معتقد بودند شرکت‌ها با موقعیت‌های نسبتاً زیان آور، انگیزه بیشتری برای اجتناب از پرداخت مالیات دارند، سازگار است. ولی با نتیجه پژوهش قوی پنجه و غریب (۱۳۹۷) مطابقت ندارد زیرا طبق پژوهش آن‌ها، محدودیت در تامین مالی، فاکتور بااهمیت و تاثیرگذار بر اجتناب مالیاتی نمی‌باشد. همچنین اجتناب مالیاتی با مرحله رشد شرکت‌های فعال در صنایع با تکنولوژی پایین ارتباط منفی و معنادار دارد و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معناداری با مرحله رشد شرکت‌های فعال در صنایع با تکنولوژی به طور متوسط بالا دارد. اجتناب مالیاتی با مرحله بلوغ شرکت‌های فعال در صنایع با تکنولوژی پایین و بطور متوسط بالا ارتباط منفی و معناداری دارد. اجتناب مالیاتی با مرحله افول شرکت‌های فعال در صنایع با تکنولوژی پایین و بطور متوسط پایین و تکنولوژی برتر ارتباط مثبت و معنادار دارد.

بحث و نتیجه گیری

موضوع چرخه عمر شرکت و اینکه شرکت در کدام مرحله از چرخه عمر خود قرار دارد می‌تواند در پژوهش‌های حسابداری بسیار یاری دهنده باشد، زیرا که بسیاری از متغیرهای حسابداری و بازار سرمایه شدیداً تحت تاثیر مرحله‌ای از عمر شرکت که در آن قرار دارد می‌باشد. بنابراین بررسی و ارزیابی نتایج مالیاتی ناشی از اجتناب مالیاتی از لحاظ سیستماتیک در طول مراحل

²¹ Cai and Liu

چرخه عمر شرکت، ضروری می‌باشد. از طرفی دنیا هر روز در حال تغییر است و سرعت تحولات تکنولوژیک روز به روز بیشتر می‌شود و جامعه و شرکت‌ها بشدت تحت تاثیر تکنولوژی و تغییرات آن می‌باشند. در نتیجه این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین چرخه عمر شرکت و اجتناب مالیاتی با رویکرد مقایسه‌ای صنایع (در خصوص شرکت‌های فعال در صنایع با سطوح فناوری متفاوت) انجام می‌گیرد. همانطور که نتایج نشان دادند، رابطه معناداری بین مرحله رشد و اجتناب مالیاتی، رابطه منفی و معناداری بین مرحله بلوغ و اجتناب مالیاتی و همچنین رابطه مثبت و معناداری بین مرحله افول و اجتناب مالیاتی وجود دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران برای دستیابی به اهداف خود در شرکت‌هایی که در مرحله بلوغ قرار دارند سرمایه‌گذاری کنند؛ زیرا در مرحله بلوغ، ریسک مربوط به درآمد و جریان‌های نقدی کاهش می‌یابد که سبب کاهش انگیزه مدیریت برای استراتژی‌های اجتناب مالیاتی می‌شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران در شرکت‌هایی که در مرحله افول قرار دارند سرمایه‌گذاری نکنند (یا سرمایه‌گذاری کمتری انجام دهند)، چرا که شرکت‌ها در مرحله افول به دلیل دچار شدن به بحران مالی، بیشتر اقدام به اجتناب از مالیات می‌کنند تا هزینه مالیات پرداختی خود را کاهش دهند. این پژوهش همانند سایر پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی رو برو است، اولاً اینکه هیچ توافقی در تعریف عملیاتی مراحل چرخه عمر شرکت وجود ندارد. دوماً اینکه هیچگونه اتفاق نظری در مورد روش‌های شناسایی هر مرحله چرخه عمر وجود ندارد.

منابع

- ✓ آقایی، محمدعلی، حسنی، حسن و اسدی، زینب، (۱۳۹۵)، اهمیت محیط اطلاعات داخلی برای اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های حسابداری مالی، سال ۸، شماره ۴، صص ۱۷-۳۶.
- ✓ آزادمنش، رضا، (۱۳۹۶)، توان رقابتی بازار، اجتناب مالیاتی و بازده سهام، بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه مازندران، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری.
- ✓ اعتمادی، حسین، انواری رستمی، علی اصغر، احمدیان، وحید، (۱۳۹۳)، آزمون نظریه چرخه عمر در سیاست‌های تقسیم سود شرکت‌ها بورس اوراق بهادار، مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۲، شماره ۴۱، صص ۵۹-۸۱.
- ✓ امیرآزاد، میرحافظ، قادری، قدرت، سلطانیپور، ولی، (۱۳۹۳)، تعیین چرخه عمر شرکت به روش الگوهای جریان نقد منتج شده از صورت جریان وجوه نقد، اولین کنفرانس ملی جایگاه مدیریت و حسابداری در دنیای نوین کسب و کار، اقتصاد و فرهنگ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول.
- ✓ بشکوه، مهدی، جهانزاده، حسین، (۱۳۹۳)، بررسی رابطه بین اجتناب مالیاتی با سیاست بدهی با تاکید بر ارزش بازار سهام، اولین همایش ملی حسابداری و حسابرسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرگز.
- ✓ جباری، حسین، نقدی، نریمان، (۱۳۹۵)، رابطه بین ساختار سرمایه و چرخه عمر شرکت، پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۱۶۲-۱۳۹.
- ✓ حسنی القار، مسعود، شعری آناقیز، صابر، (۱۳۹۶)، بررسی تاثیر توانایی مدیریت بر اجتناب مالیاتی، دانش حسابداری، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۰۷-۱۳۴.
- ✓ حیدرپور، فرزانه، رجب دری، حسین، خلیفه شریفی، علی، (۱۳۹۵)، ارتباط بین چرخه عمر شرکت و خطر سقوط سهام، پژوهش حسابداری، سال ۶، شماره ۲۳، صص ۱-۲۲.

- ✓ خانی، عبدالله، ایمانی، کریم، ملایی، مهناز، (۱۳۹۳)، اجتناب از مالیات، نحوه اندازه‌گیری و عوامل موثر بر آن، پژوهش حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۵، صص ۱۲۱-۱۴۲.
- ✓ دیانتی دیلمی، زهرا، شکراللهی، پریسا، (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر نظام راهبری شرکتی بر اجتناب مالیاتی و ارزش و میزان نگهداشت وجه نقد، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال ۴، شماره ۱۵، صص ۳۹-۶۲.
- ✓ ضیایی بیگدلی، فرهاد، (۱۳۸۳)، مالیات بر ارزش افزوده، مالیات مدرن، انتشارات پژوهشکده امور اقتصاد، تهران.
- ✓ فخاری، حسین و محمدی، جواد، (۱۳۹۷)، تأثیر تمرکز سازمانی بر افشای اجباری و اختیاری اطلاعات، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، سال ۷، شماره ۱۲، صص ۹۱-۱۱۰.
- ✓ قوی پنجه، رامین، غریب، حجت، (۱۳۹۷)، بررسی رابطه بین محدودیت در تامین مالی و اجتناب مالیاتی، سیاست‌های مالی و اقتصادی، سال ۶، شماره ۲۱، صص ۱۵۹-۱۸۲.
- ✓ مالکی، امین، (۱۳۸۹)، اثر ترکیب تکنولوژیک صادرات بر رشد اقتصادی، پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۵۶، صص ۱۷۶-۱۴۹.
- ✓ مهدوی، غلامحسین، کنعانی، لیلا، (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر چرخه عمر بر گزارشگری مالی محافظه کارانه شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران، بررسی‌های حسابداری، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۱۱۳-۱۳۴.
- ✓ مهرانی، ساسان و سیدی، سیدجلال، (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر مالیات بر درآمد و حسابداری محافظه کارانه بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال ۳، شماره ۱۰، صص ۱۳-۳۴.
- ✓ Aharony, J., H. Falk, et al. (2006). "Corporate Life Cycle and the Relative Value-Relevance of Cash Flow versus Accrual Financial Information".
- ✓ Armstrong, C., Blouin, J., Jagolinzer, A., Larcker, D. (2015). Corporate governance, incentives, and tax avoidance, *Journal of Accounting and Economics*, 60 (1), 1 – 17.
- ✓ Adizes, I. (1989). *Corporate Life Cycle: How and Why Corporation Grow and Die and What Do about it*. EnglewoodCliffs, NJ, pp: 361.
- ✓ Agrawal. K. (2007). *Corporate Tax Planning*, sixth edition, Delhi University, 1, 1-13.
- ✓ Cai, H., & Liu, Q. (2009). Competition and corporate tax avoidance; Evidence from Chinese industrial firms. *The Economic Journal* 119(April), 764-795
- ✓ Chen, S., X. Chen, Q. Cheng, and T. Shevlin. (2010). Are family firms more tax aggressive.
- ✓ Chen, Y and Zolotoy , L. (2014). Stock Liquidity and Corporate Tax-Avoidance: The Tale of Two Tails. Available at ssrn.com.
- ✓ Desai, M. A and Dharmapala, D. (2006). Corporate Tax Avoidance and High-powered Incentives. *Journal of Financial Economics*.
- ✓ Dickinson, V. (2011). Cash flow patterns as a proxy for firm life cycle. *The Accounting Review*, 86(6), 1969-1994.
- ✓ Drake, K. (2015). Does firm life cycle explain the relation between book-tax differences and earnings persistence? Working Paper
- ✓ Hasan, M.M and Al-Hadi, A and Taylor, G and Richardson, G. (2016). Does a firm's life cycle explain its propensity to engage in corporate tax avoidance?. *European Accounting Review*, Forthcoming.

- ✓ Hanlon, M and Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2 and 3), 127– 178.
- ✓ Harmers, Lars and Renders, Annelies and Vorst, Patrick. (2016). Firm Life Cycle, Heterogeneity in Investor Beliefs and Stock Price Crash Risk
- ✓ Helfat, C. E., &Peteraf, M. A. (2003). The dynamic resource-based view: Capabilities lifecycles. *Strategic Management Journal*, 24, 997–1010
- ✓ Koester, A and Shevlin, T and Wangerin, D. (2016). The role of managerial ability in corporate tax avoidance. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2753152. Pasternak, M and Rico, C. (2008). Tax Interpretation, Planning, and Avoidance: Some Linguistic Analysis. *Akron Tax J.*, 23, 33-143.
- ✓ O'Connor, T and Byrne, J. (2015) . “Governance and the Corporate Life-Cycle” *International Journal of Managerial Finance*, 11 (1): 23-43.